

8 (2420) №
Хакё ирёлкё
Эрнере икё хут тухать

ХРЕСЧЕН САССИ

ЮН КУН

2014,
нарәс, 5

1991 сұлхи ака уйахён 21-мёшёнче тухма тытәннә

Иртнё сұла хакласа

Туллин
усә курмалла

Республика Пусләхё Шәмәршә районён тәп больницинче хирурги тата реанимаци уйрәмёсене ситсе курнә, чирлисенчен медицина пулшавён пахаләхё, тухтәр патне электрон мелёпе сырәнни епле тивёстерни пирки ыйтса пёлнё. Хуравсем савантарнә: сиплевсёсен асталәхё пысак, юлашки сұлсенче больницән пулрәхпа техника бази пуянланнә.

Ваттисен суртне тунә сёрте те пулнә М. Игнатъев.

Пёлтёр района халәх шучё чакнә. Суранланса, эрех-сәра ёссе вилекен нумай.

Районән иртнё сұлхи тәп кәтартәвёсемпе администраци пусләхё Валерий Фадеев паллаштарнә. Сұлталәкра 15 пин тәваткал метр сурт-йёр хута янә, нумай хваттерлё 20 сурта тәпрен юсанә. Йывәрләхсем те пур. Вёренүпе сывләх сыхлавён тытәмёнче сәмрәк кадрсем ситмёсчё. Вёсене пурәнма майсем туса пама тәрәшәсчё, ёс укқи сүмне хушса түлөсчё, анчах ыйтәва татса пама кәткәс.

Республика ертүсисене район сыннисем нумай ыйту панә. Шкулпа ача сачёсем, сұлсем тавасси, вёсене юсасси, Чәваш наци телевиденийё районсенче кәтартмани тата ытти пәшәрхантарат Шәмәршәсене.

Культурәра, ял хушаләхёнче, спортра тухәслә ёсленёшён Т. Долгова, А. Андреев, С. Галкин Тав хутне, сехете тивёсчё. Г. Макаров фермер РФ Ял хушаләх министрствин Тав хутне илнё. Республика Пусләхён ятарлә стипендине илме ирёк паракан свидетелствәсемпе сәмрәксене чысланә.

Йёрке пур чух –
йёркеллё

Вәрмар районёнчи "Аванпром" пёрлешү, 2012 сұлта йёркеленнёскер, шәвармалли пилёк тёрлё шланг кәларать. Районта, республикәра сёс мар, Хусан, Пермь, Мускав хулисенче те хаваспах туянасчё Вәрмарсен таварне. Хальлөхе 20 сын ёс тупнә сак предприятире.

Чәваш Республикин Пусләхё М. Игнатъев та кәсәклансах паллашнә производствәпа. Район экономика тёлёшёнчен пётёмёшле епле аталанине вырәнти активпа пёрле хакличен вәл Вәрмари пенси уйрәмёнче пулнә, халәха электрон пулшавёпе тивёстересси мёнле пурнәсқанни сынчен ыйтса пёлнё.

Историпе тавра пёлү музейёнче те республикән тәп сыннишён сөнёлөхсем тупәннә. Районән Культура суртёнче йёркеленё куравра та Вәрмарсем тёрлө

енлө пултаруләхне кәтартнә.

Пётёмлетүллө канашләва М. Игнатъев пултаруллисене Тав сырәвёсемпе хавхантарнинчен пусланә. Чәваш Республикин Пусләхён Тавне вёренүре, культурәра тәрәшәкан Юрий Николаевпа Светлана Щербакова тата ял тәрәхён пусләхё Василий Шуйский тивёсчё. Амәшён капиталне тивёсчисем – патшаләх сертификатёсем, сәмрәк стипендиатсем свидетелствәсем илнө.

Район администрацийён пусләхё Константин Никитин паләртнә тәрәх – иртнө сұл Вәрмарсемшён әнәслә килнө. Пётёмёшле бюджет та үснө, налук та ытларах пустарәннә.

Республикәри министрствәсемпе ведомствәсен ертүсисем те хәйсен ёсчөлөпе паллаштарнә май район кәтартәвёсене ырланә.

2-мёш стр. →

Ырә сәмах – чун әшши

ШУХАШ

КУЛЬТУРА сұлталәкё... Мённе паләрса юлән-ши эсё пирён пурнәсәмәрта, мёнле ыра ёспе савантарән-ши халәхә-мәра?

"Культура" сәмах латин чөлхинчен чәвашла "ёслени, воспитани илни, пёлү пани, аталану, хисеплени" тесе кусарәнать.

Шел те, пиртен ытларахәш "культура" сәмах пёлтөрөшне юрә-ташапа сёс сыхантарма хәнәхнә. "Ялта культура пурнәсчө вёресе сёс тәрәт", – вулатпәр хәсәтсенче, радиопа та сәлла хәпартланса каланине илтетпёр. Ял сынни юрлани-ташлани аван-ха вәл, фольклор пуянләхне алла илни те – мухтава тивёслө ёс. Анчах ял культурине юрә-таша сёс сёклет тени – йәнәш шухәш. Клуб е библиотеке умёнче, урамра, сұл аяккинче, сәрма-сәтра хёрринче тёрлө сүп-сәп, тасамарләх йәваланса выртсан, ку ялта "культура пурнәсчө вёресе тәрәт" теме пулатьши? Паллах, сук! Сак ял сыннисем пирки те "культурәллә" тесе калама чөлхе сәврәнмасть.

Чөлхе сынчен сәмах хускалчө пулсан, культура шайёнчен ытла та аякра тәрәт вёт-ха вәл пирён, усал сәмахпа, намәс пуллевсемпе тулса ларнә. Хәш-пёр сын намәс сәмахсәр каласма та пултараймасть. Нумай вёренмен сын пулсан татахчө, пёр е икё дипломлисем те, хәш-пёр пусләх та намәс сәмах калама пёрре те вәтанмащө. Вунә-вун икё сұл каялла сёс сәлла марччө вёт-ха. Мёншён сәв таранччен пәсәлтәмәр-ши, тәванәмәрсем? Арсынсем сёс мар, хәрарәмсемпе хёрсем те намәс сәмахпа перкелешесчө, хәйсене ытла та әслә, харсәр туясчө пулмалла. Урамра кәна-и, ёс вырәнёнче, канашлула пухура та каласу культури пәрахәса тухма пуслани вәрттәнләх мар.

Ситёнекен әрәва культурәллә каласма сёмьере, ача садёнче, шкулта вёрен-мелле тетпёр. Анчах сак чәнләха хамәрах пәсмастпәр-и, аслисем? Нумай сёмьере ашшө-амәшө ачисен умёнче намәс сәмахпа каласать.

Хәш-пёр учитель те вёренекенсем умёнче намәс сәмах калама вәтанмасть. Паллах, кун пек вёсен авторитечө үсмест, воспитани ёсёнчи сиен вара пёчөк мар.

Ял-йыш, тус-юлташ! Атьәр-ха культура сұлталәкөнче тирпейлө те сәпайлә, ыра кәмәллә, сөпөс чөлхеллө пулма хәнәхар. Мёншөн хамәра хамәр хисепле-местпёр-ха?

Манән районсен Пухавён депутатчөсене 2014 сұла Чечек пахчин сұлталәкө тесе йышәну кәларма сөнөс шухәш пур. Кун пирки эпё темисө сынпа та курса каласрәм, пурте манпа килёшнине пёлтөрчөс. Ан тив, кашни ялта, чи малтан вара район центрёнче вун-вун тёрлө чечек ешертёр, тавраләха илем күтёр. Районәмәра килекенсем кунта чәннипех те культурәллә, хитрелөхшён тәрәшәкан сынсем пурәнәсчө тетчөр. Паллә әсчах тата чаплә пахчәсә И.В.Мичурин: "Чечеке юратакан сын чун-чөрипе пуян, кәмәлөпе ыра, тыткаларәшөпе пысак культурәллә", – тесе каланине асра тытар.

Иван САЛАНДАЕВ.

Нарәсән 1-мёшёнчен – малтанхи хакпа

Хисеплө вулакансем! «Хыпар» Издательство сурчён кәларәмёсене 2014 сұлән II сурринчен илсе тәмашкән нарәсән 1-мёшёнчен тытәнса пуш уйахён 31-мёшөччен малтанхи хаксемпе сырәнтарасчө

КӘЛАРӘМСЕМ	ИНДЕКС	СЫРӘНТАРУ ХАКЁСЕМ			
		Почта уйрәмёсене	«Чәваш пичет» киоскёсене	«Советская Чувашия» киоскёсене	Редакция
Хыпар	54800	460-86	279	279	144
Хыпар-шәмәт кун	78353	218-22	141	141	90
Сәмрәксен хәсәчө	54804	272-22	231	231	144
Чәваш хәрарәмө	11515	243-18	213	213	141
Сывләх	11524	130-98	111	111	81
Кил-сурт, хушма хушаләх	54806	122-70	111	111	81
Хресчен сасси	54838	226-62	162	162	114
Хресчен сасси-кил	43887	102-90	84	84	61-20
Тәван Атәл	11529	251-76	216	216	168
Капкән	24608	122-10	105	105	87
ЛИК (Литература. Искусство. Культура)	83429	127-92	120	120	100
Вести Чувашии	54807	220-08	186	186	144
Собрание законодательства Чувашской Республики	54847	695-88	660	660	570
Тантәш	54802	192-18	132	132	90
Самант	73208	155-64	156	156	120
Тетте	73771	119-58	111	111	90

Сөнө сырав

Вәхәт иртни сисёнмест те. 2006 сұлта кәна ял хушаләх предприятийёсем статистика сыравө витёр тухрөс. Сёр-шыв калпех сырава хәтөрленет. Пётём Ращейри ял хушаләх сыравө 2016 сұлта иртө. Сёр-шывән статистика органө 2014-2018 сұлсенче пурнәсләмалли мероприятисен планне сирөплөтнө. Унта право, финанс, меслет, йёркелү ыйтәвёсене, сырав кәтартәвёсене тишкерсе пётёмлетөссине, юлашкинчен официаллә майпа халәха пёлтерөссине паләртнә. Ял хушаләх сыравне 2013 сұлхи ака уйахён 10-мёшёнче йышәннә постановленипе килёшүллөн ирттерөсчө.

Сак документрах вырәнти влас органөсене сырав комиссийёсем йёркелөме, статистика органөсене ёслекенсене пулшәма уйрәм сынсене явәстарма сөннө, 2016 сұлта муниципалитет пёрлөшөвёсен территории тёлөшөнчи пёрлөхне уйәрмалла маррине, географипе сыхәннә объектсен ячөсене уләштарас суккине паләртнә.

Ял хушаләх сыравө 2016 сұлта сёртме уйахён 1-мёшөнче пусланать те сурла уйахён 15-мёшөнче вёсленет. Инсөтри тата сыравсәсене ситме йывәр территориясенче – авән уйахён 15-мёшөнчен пусләса чүк уйахён 15-мёшөччен. Сырав кәтартәвёсене 2018 сұлән IVкварталөнче пётёмлетөсе пичөтлөс.

Иртнӗ сула хакласа

← 1-мӗш стр.

Тӗрлӗ ыйтӑва хускатнӑ канашлур. Вӑрмарта 145 ыранлӑ ача садне хута яраси, район больницине кадрсемпе пуянлатаси, республикари смотр-конкурсене хастартах хутшӑнасси, хуҫасӑр ҫӗр пайӗсене муниципалитетсен харпӑрлӑхне кусараси, Энӗшпуҫӗнче Культура ҫуртне тӑвасси ҫинчен тата ытине.

"Пӗтӗмӗшле илсен, Вӑрмар районӗ тӑрӑшат. Аталанма майсем пур унӑн. Ёҫчен халӑхӑн малалла утмалла, пурнӑҫ пахалӑхне тата та лайӑхлатмалла. Культура ҫулталӑкӗнче кашни ҫемьен, кашни ҫыннӑн йӗрке тӑвасси ҫинчен шухӑшла-са вӑй хумалла", – тенӗ М. Игнатьев. Район экономикинче агропромышленноҫ комплексӗн пӗлтерӗшне ӱстерме кирлине те асӑнӑ.

Ёнерхинчен лайӑхрах пурӑнасшӑн

Ҫӗрпӳри "Южный-2" микрорайонта илемлӗ суртсем ҫӗкленеҫҫӗ. 2018 сул тӗлне пурӑнмалли нумай хутлӑ 10 тата 16 уйрӑм сурт тумалла. Вӗсенчен сурри йӱнӗ хакпа пулмалла. Хальхи вӑхӑтра 20 гектар ҫинче 16 уйрӑм сурт тата 30 хваттерлӗ нумай хутлӑ сурт ҫӗкленет. Вӗсен пахалӑхӗпе паллашнӑ та Михаил Игнатьев Ҫӗрпӳ районне сул тытнӑ кун.

Ҫӗрпӳри 1-мӗш номерлӗ ятарлӑ шкул-интернатра (хӑлха япӑх илтекен е пач илтменнисен) Михаил Васильевич ачасем мӗнле условисенче вӗреннипе тата пурӑннипе кӑсӑкланнӑ. Юлашки сулсенче шкул-интернат ааталантарма республика бюджетӗнчен 12 млн тенкӗ уйӑрнӑ. Ҫак вӗренӱ заведенийӗнче нумай сул тӳрӗ кӑмӑлла вӑй хунӑшӑн республика ертӳчи Николай Сергеев учители Тав хучӗ тата сехет панӑ. Р. Чабӑев вӗренекен ҫамрӑксене паракан ятарлӑ стипенди тивӗҫнӗ.

Ҫӗрпӳсен тӗп больницине те ҫитсе курнӑ М. Игнатьев.

Культура ҫуртӗнче район администрацийӗн пуҫлӑхӗ Сергей Артамонов иртнӗ сулӑн ёҫ кӑтартӑвӗсемпе паллаштарнӑ май район пӗчӗк тата вӑтам бизнесе аталантарма тӑрӑшнине палӑртнӑ. Султалӑкра 12 ҫӗнӗ объект уснӑ, 140 хушма ёҫ ыранӗ йӗркеленӗ. Пысӑк тата вӑтам бизнесе ӱсӗмӗ 21 процентпа танлашнӑ.

Канашлӑва (унта республика министрӗсем те хутшӑннӑ) пӗтӗмлетсе Михаил Игнатьев Ҫӗрпӳсен аталанӑвӗ куҫ керет пулинне асӑнӑ. Вӗсем малалла туртӑнасшӑн, паян ёнерхинчен лайӑхрах пурӑнасшӑн.

Ҫӗрпӳ райовӗн ҫӑкӑр пӗсерекенӗ Людмила Иванова, 4-мӗш номерлӗ ача сачӗн музыка ертӳчи Эльвира Тимофеева ёҫри ҫитӗнӱсемшӗн Чӑваш Ен Пуҫлӑхӗнчен Тав хутне тата сехете тивӗҫнӗ. Пуҫаруллӑ ҫамрӑксене те дипломсемпе хавхалантарнӑ.

Халӑх ыйтнине тивӗҫтересчӗ

Патӑрьелӗнчи "Батыревский" пӗрлешӱ ҫылай енпе республикари лайӑххисен шутӗнче. Уйрӑмах ҫӗр улмипе чапа тухнӑ. Республика ертӳчи ҫӗнӗ те хӑтлӑ хуралтӑра ҫӗр улми, пӗрчӗллӗ тата пӑрҫа йышши культура ҫӗнӗ вӑрлӑхӗ мӗнле упранипе паллашнӑ. Иртнӗ сул хуҫалӑх виҫӗм сулхинчен 1,7 хут ытларах тупӑш илнӗ. Апла малалла аталанма, ҫӑмӑллӑх кредичӗсем илме сул усӑ.

Чӑваш Ен ертӳчи районти Культура ҫуртӗнче РФ тата ЧР культурин тава тивӗҫлӗ ёҫченӗн М. Шакиров художникӑн куравне уснӑ ҫӗре хутшӑннӑ.

Районӑн иртнӗ сулхи ёҫ-хӗлне малтанах администраци пуҫлӑхӗ Николай Глухов пӗтӗмлетнӗ. Михаил Игнатьев Патӑрьелсем социаллӑ пурнӑҫпа экономикана вӑйлатасипе, демографи кӑтартӑвне ӱстерессипе республикари малтисенчен пӗри пулинне асӑннӑ. Бизнес та аталанать. "Пытармасӑр, усӑн ёҫлекен предприятисем сапалмар. Ҫав хушӑра хӑш-пӗр предпринимательсем саккунран пӑрӑнса вӑрттӑн схемӑсемпе ёҫлеҫҫӗ. Ун пеккисенчен ҫирӗп ыйтӑпӑр, кирлӗ чухне йӗрке хуралҫисене те явӑҫтарӑпӑр", – тенӗ республика ертӳчи.

Вырӑнти халӑх аван пурӑнать. Малашне тата лайӑхрах пурӑнас тесе влаҫран ытларах ыйтӑт. Ҫавӑнпа влаҫӑн ҫакна шута илмелле.

Тав хучӗпе сехете Михаил Игнатьев культура ёҫченне М.Шакирова, "Батыревский" пӗрлешӱ трактористне Ю.Степанова, вӗренӱ тытӑмӗнче ёҫлекен В. Антипова панӑ. Нумайӑшне РФ Ял хуҫалӑх тата Сывлӑх сыхлавӗн министрствисен наградисемпе ҫыланӑ. Ҫамрӑксем ятарлӑ стипенди тивӗҫнине палӑрткан свидетельствӑсем илнӗ.

Ёҫченсен пурнӑҫ шайӗ ӱсмелле

Тӑвай районӗнчи С. Илларионов фермер хуҫалӑхӗ нумаях пулмасть йӗркеленнӗ.

Кӗске тапхӑрта кунта икӗ ёне вити хута янӑ. Кӑҫалхи иккӗмӗш кварталта ҫӗнӗ пӑру вити туса пӗтермелле. Республика пуҫлӑхӗ фермапа пӑрҫа ҫаврӑннӑ хыҫҫӑн фермер тӑрӑшӑвне хакланӑ, выльӑх-чӗрлӗх ёҫченӗсене паха чӗр таварпа тивӗҫтернӗшӗн тав тунӑ.

Тӑвай район больницинче Михаил Васильевич икӗ сул каялла пулнӑ. Пурлӑх базипе паллашнӑ хыҫҫӑн больницана юсама укҫа уйӑрма шантарнӑ. Сӑмахне тытнӑ. Сиплев учрежденине тӗпрен юсанӑ, кирлӗ хатӗр-хӗтӗрпе тивӗҫтернӗ. Вырӑнти влаҫӑн халӗ медицина пулӑшӑвӗн пахалӑхне лайӑхлатасишӗн тӑрӑшмалла.

Канашлур тухса калаҫнӑ министрсен ҫылай ыйтӑва хуравлама, шута илме тивнӗ. Вырӑнти муниципалитет ёҫне хакласа Михаил Васильевич район экономикинче аг-

Кашниех хутшӑнма пултарать

Республикари хевтесӗр ачасемпе сул ҫитмен ҫамрӑксен реабилитаци центрӗнче «Ачалӑх ячӗпе, ачалӑхшӑн» ыр кӑмӑллӑх марафонӗ старт илнӗ. Чӑваш Енре вӑл вун саккӑрмӗш хут иртет.

Уява Чӑваш Ен Пуҫлӑхӗ Михаил Игнатьев, РФ Федераци Пуҫлӑхӗн Патшалӑх Думин Вӗренӱ комитетӗн председателӗн ҫумӗ Алена Аршинова хутшӑннӑ. Вӗсем ҫаваплӑ акцие хӑйсен тӳпине хывма шантарнӑ.

Мероприяти умӗн хӑнасем хевтесӗр ачасен реабилитаци центрӗн ёҫӗ-хӗлӗпе паллашнӑ. ЧНК президенчӗ, «ТУС» строительство фирмин генеральнай директорӗ Николай Угаслов шалкӑм ҫапнипе нушаланакан ачасем валли ятарлӑ костюм тунма 50 пин тенкӗлӗх сертификат парленӗ. Николай Малов депутат та тепӗр 50 пин хушнӑ.

Пӗлтӗр марафон пухмачӗ 8233719 тенкӗпе пуянланнӑ. Унта предприти-организацисем, бизнес представителӗсем, уйрӑм ҫынсем хутшӑнма пултарасҫӗ.

Акцие кӑҫалхи утӑ уйӑхӗнче пӗтӗмлетӗҫ.

Выльӑх шучӗ чакнӑ

Чӑвашстат пӗлтернӗ тӑрӑх – 2013 сулхи раштав вӗҫӗнче республикари мӗн пур хуҫалӑхра мӑйракаллӑ шултра выльӑх шучӗ 195 пин те 400 пуҫ пулнӑ. Ку, унчченхи сулпа танлаштарсан, 5,9 процент сахалрах. Сысна шучӗ уйрӑмах чакнине палӑртмалла: вӗсен йышӗ халӗ Чӑваш Енре 167 пин пуҫ. Ку, 2012 сулпа танлаштарсан, 17,9 процент сахалрах.

Банк стипендије хавхалантарать

Раҫҫейре ял хуҫалӑх енӗпе аслӑ пӗлӱ илекен студентсен тата аспирантсен хушма стипенди илме май пур. Чи тӑрӑшуллисене сулсерен Раҫҫей ял хуҫалӑх банкӗ хавхалантарать. Иртнӗ сул кӑтартӑвӗсем тӑрӑх пирӗн республикаран Чӑваш ял хуҫалӑх академийӗнчи виҫӗ студентпа пӗр аспирант илме тивӗҫнӗ ҫак стипенди. Вӗсене аслӑ вӗренӱ заведенийӗн аслӑлӑх канашӗн ларӑвӗнче ҫыланӑ.

Раҫҫей ял хуҫалӑх банкӗн Чӑваш Енри филиалӗн пуҫлӑхӗн ҫумӗ Николай Федотов ҫакна палӑртнӑ. Ятарлӑ программа банкӑн регионсенчи уйрӑмӗсенче 2007 султанпа пурнӑҫланать. Ҫав вӑхӑтранпа ҫӗр-шывӗпе 200 студентпа аспирант ял хуҫалӑх банкӗн стипендине тивӗҫнӗ, Чӑваш Республикинчен – 46-н. Вӗсене пӗтӗмпе шулгаса панӑ стипенди миллион тенке ҫитнӗ. Ку кӑтарту – Раҫҫейре чи пысӑкки.

Аслӑ вӗренӱ заведенийӗсемпе банк тӗрлӗ енлӗ ҫыхӑну тытӑт: юлашки курс студентӗсене ёҫе хӑнӑхтарать, ҫамрӑк специалистсене явӑҫтарать, студентсемпе аспирантсене ят стипендийӗсемпе хавхалантарать тата ытти те.

Студентсен вӗренӱ практикисе банкӑн тӗп офисӗнче те, регионсенчи филиалсенче те сулсерен йӗркелеҫҫӗ. Унӑн кӑтартӑвӗ тивӗҫтерсен пултаруллӑсене ёҫе илеҫҫӗ. Банкӑн Чӑваш Енри уйрӑмӗ ҫамрӑксене ёҫе явӑҫтарас тӗллевпе республикари мӗн пур аслӑ вӗренӱ заведенийӗсемпе тачӑ ҫыхӑннӑ.

Банк финанс тытӑмӗнче сайра тӗл пулаккан проект пурнӑҫа кӗртсе пырат. Вӑл студентсен отряҫсемпе те ёҫлет. Иртнӗ вӗренӱ сулӗнче кун пек отрядсем банкӑн 51 филиалӗнче йӗркеленнӗ. Студентсен отряҫсем ял халӑхне банк ёҫ-хӗлӗпе, ятарлӑ финанс программисемпе, ҫӑмӑллӑхсемпе паллаштарасҫӗ. Ялта пурӑнанаксемшӗн ҫакӑ усӑллӑ, пӗлтерӗшлӗ.

Ирина ПАВЛОВА.

Инҗетри ял сасси

Энехметри йӑмра туратне кам касӑ?

"Энехмет тенине пач та илтмен-и вара? Тӑне кӑмен җаваш арҗынӑн ячӑ-ске", – ӑнлантарать мана Михаил Михайлович Александров. Ӑнлантарать җеҗ мар, тӑван ялӑн кун-җулӑ җинчен кӑнеке җырнӑ кӑсӑклӑ тапхӑрӑсемпе, паллӑ җыннисемпе пӑр җарӑнми паллаштарма хатӑр. Вӑрентекен пуллӑ темерӑн. Кунсӑр пуҗне комсомолра та, стройкӑсенче те ӑҗленӑ. Тавра курӑмӑ ӑнлӑ, шухӑшлавӑ хӑйне май. Урама юр хырма тухнӑ сакӑр вунӑ җултан иртнӑ Ольга Сидоровна Сидорова җине тӑрсах калаҗтарчӑ мана унпа. Хӑй те айккинче тӑмарӑ. Каярах калаҗӑва Ольга Николаевна Егорова та хутӑшӑнчӑ. Виҗ хӑрарӑм пӑр пасар тени тӑрӑсех җав. Шуйтанӑ җулахаҗран арҗынӑн те пулчӑ хамӑр хушӑра. җирӑм градус ытла сивве пӑхмасӑр ура җӑнса хыттиченеҗ пӑр сехет ытла пулпӑрӑмӑр урам варринче.

О. Сидорова

В. Петрова җӑн ӑкерчӑкӑсем.

Хӑҗан йышпа пуҗтарӑнчӑр-ха тата Энехметсем? Клуб та, фельдшӑр пунктӑ те, лавка та җук ялта. Юн кунпа җӑмат кун райпо, тунти кун усламҗӑ автолавккапа килсен кӑна, тавар туяннӑ вӑхӑтра, пӑр-пӑринпе калаҗса җуна йӑпатаҗҗӑ. Филологи ӑслӑлӑхӑсен докторӑ Матвей Михайлович Михайлов профессор, җР культуран тавӑ тивӑҗлӑ ӑҗченӑ Петр Егорович Димитриев (Петӑр Эйзин) поэт, ЧАССР тавӑ тивӑҗлӑ механизаторӑ Гурий Егорович Егоров җуралса ӑҗнӑ ялта паян 18 килтен 10-шӑнче җеҗ хӑл кӑҗаҗҗӑ.

– Юр җунӑ та – ӑҗ хушӑннӑ сирӑн. Ӑплӑрти йываҗ кӑреҗе вылянса җеҗ тӑраты. 83 җулти кинемӑ теме камӑн җӑлхи җаврӑнтӑр?

О. Сидорова:

– Хӑпха умне юртан тасатӑн-ха, ку темех мар. Ял варрипе иртекен ӑслӑ җула хырсӑ тӑни паха пирӑншӑн. Турра шӑкӑр, хыраҗҗӑ-ха. Манӑн ватлӑха мӑн ӑмсанмалли пур! Ав, хирӑҗри Алексей Михайлович Михайлов 87 җулта, ӑне усраты. Ялти хӑрарӑмсенчен чи асли – 88 җулти ӑппам. Арҗынсенчен – 1923 җулта җуралнӑ Кирилл Иванович Иванов (хамӑрпа пӑрле пуллекен М. Александровӑн хреснашӑ-мӑн вӑл).

– Тӑххӑрмӑш теҗеткене ура ярса пуса-кан арҗын ӑне тытти сайра. Ӑна усрама вӑй кирлӑ.

М. Александров:

– Унӑн тӑванӑ пур, Муркаш районӑнче пу-рӑнаканскӑр. Яла тракторӑпе килсен кураҗ

җулса параты, ытти ӑҗе тумӑ пулӑшаты. Иван Башкиров теҗҗӑ ачине. җӑр сухалаттармалла пулсан та ӑнах тилмӑретпӑр. Хурҗӑ ӑҗӑе нумай җынна пулӑшаты. Ӑне выльӑхӑ ялта 5 пуҗ таран пуҗтарӑнаты-и? Сурӑх җук.

Пай җӑрне 2009 җултах җутса янӑ. Ялта 3-4 җын кӑна юлнӑ пулӑ җутманни. Икӑ гектар җӑре йӑнӑпӑх парса ятӑмӑр-ши? җӑрӑ таҗта кайман, юнашарах, ӑнах усӑҗӑр выртаты. Унта ӑ кунта хыт хура ӑҗнине курсан җун мак-ӑраты. Мӑншӑн халӑ капла-ши тетӑп. Хам ӑмӑр тӑршӑпӑх колхозра ӑҗленӑ. Уйра улӑм пӑрчи хӑварми пуҗтараттарчӑҗ. Ӑне, җысна, җӑх-җӑп фермисем пуллӑ. Юраты-ха халӑ җӑваш Сурӑмри "Новый путь" хуҗалӑх аван ӑҗлет, таврари җӑрсене сухаласа, акса, җулса тӑраты.

– Ял җыннине мӑн җитмест-ши? Мӑншӑн йыш хушӑнмаҗты? җӑнӑ җуртсем сахал...

М. Александров:

– Пӑлетӑр-и, пирӑнни пек ырӑ ял җук. Эпӑ ас тӑваҗса, инҗетрен килнисем җӑпӑрти пек пураӑнатӑр тетчӑҗ (җӑпӑрти пек тени хуторти тенине пӑлтернӑ-мӑн). Тӑрлӑ вӑхӑтра ял җӑрпӑ, Красноармейски районӑсене те кӑнӑ. Историра юлнӑ Хурӑнлӑ җул шӑпах пирӑн ял витӑр иртнӑ. Ӑне (Михаил Александровӑн амӑшӑ) каланине ас тӑватӑп. Хамӑр ял хӑрарӑмӑ хурӑн шывӑ юхтарнӑ тет. җакна пӑр казак курнӑ та мӑншӑн җӑпла тунине ыйтнӑ. Лӑшӑ җӑнменнине кура хурӑна җӑпса шыв җӑресне җӑмӑрнӑ.

– Ялӑн кун-җулӑ пуян та вӑрӑм ӑппа. Паян мӑнле пураӑнатӑр тетӑп-җе. Мӑн кӑнӑҗҗӑрлантараты-ха?

О. Сидорова:

– Темӑн калама пӑлмелле. Ял җынни хӑнӑхнӑ йӑлапа пураӑнаты. җирлесен пульница шаӑкӑрӑвлама телефон пур, фельдшӑр пунктӑ юнашар ялта. Шывӑ килти җӑлсенчен ӑсатпӑр. Пӑр Нина ӑппа җеҗ урамри җӑл патне тухаты. җӑлӑ кивӑскӑр ӑнтӑ, тахҗантанпах юсаман. Нумайӑшӑн килӑнче җут җанталӑк газӑ җунаты. Ӑлӑкӑрх ялта колхоз ӑҗченӑсем пухӑнмалли җурт пуллӑ, ӑна темиҗе җул каялла җӑтсе илсе кайрӑҗ. Социаллӑ объектсем ураҗ җук.

җутӑшӑн тӑлесси кӑткӑҗ. Малтан вӑл мӑн җухлӑ җуннине тепӑр ялти почтӑна җитсе пӑлтермелле, ун хыҗҗӑн ятарлӑ хут килсен кӑна тӑлмелле. Эй, пире, ватӑсене, мӑн кирлӑ? Тавах патшалӑха уҗҗа панӑшӑн. Пен-си илме почталыона ачана кӑтнӑ пек кӑтетпӑр.

Аса килнӑ җух җакна та калам-ха: йӑмра турӑҗӑсене сайралатмалла. җиллӑ җанталӑкӑра электричество пралукне лекеҗҗӑ те җутӑ җӑнет. Татӑлнӑ хыҗҗӑн миҗе хут сыпрӑҗ пулӑ. Хӑрушӑ җил-тӑвӑлра тем курмалла. Туратсене касма пулӑшакан җук.

– җамрӑксем пачах та җук-и?

– Чи җамрӑкки, Наталья Михайлова, 1967 җулхи. Упӑшки җӑре кӑчӑ те – пӑччен пураӑнаты. Ялта ӑҗ җук, мӑн туса пураӑнчӑр кунта җамрӑксем?..

Ирина НИКИТИНА. Ӑлӑк районӑ.

АХ, АНЧАХ...

Ӑҗлеттерӑҗҗӑ – тӑлемеҗҗӑ

Комсомольски районӑн прокуратури ял хуҗалӑхӑсемпе предпрятисем ӑҗ уҗҗи ӑплерех тӑленипе кӑсӑкланнӑ. М.Миниа-туллин хресчен (фермер) хуҗалӑхӑ 2013 җулхи юпа уйӑхӑшӑн тӑватӑ җынна шалу (пӑтӑмӑшле виҗе 51 пин тенке яхӑн) пан-манни палӑрнӑ. җавна май фермер хуҗалӑхӑн ертӑҗи тӑлӑшпе ӑҗ пуҗарнӑ, 4 пин тенкӑлӑх штрафланӑ. Унсӑр пуҗне парӑман виҗине шыраса илме йышӑннӑ. Аҗӑннӑ районти «Заря» хуҗалӑхра та 87 җынна пӑлтӑрхи юпа уйӑхӑшӑн ӑҗ уҗҗи тата җӑк уйӑхӑшӑн аванс панан. Парӑм

виҗи – 372 пин тенкӑ ытла. Ял хуҗалӑх ертӑҗине 4 пин тенкӑлӑх штрафланӑ, парӑма шыраса илнӑ.

Вӑрӑнӑн вӑҗӑ пурах

Йӑпрӑҗ район җуҗӑ вырӑнти «Патман» ЯХПК ертӑҗи тата тӑп бухгалтерӑ тӑлӑшпе уголовлӑ ӑҗ пуҗарма приговор йышӑннӑ. 2009 җулта хуҗалӑх ертӑҗи бухгалтерпа каварлашса республика бюджетӑнчен уйӑрнӑ җӑваш Ен Халӑха ӑҗпе тивӑҗте-рекӑн патшалӑх службин уҗҗине хӑйсен кӑҗине чикнӑ. Служба вырӑнӑпе усӑ курса 164 пин тенке яхӑн вӑрланӑ вӑсем. Ку уҗҗана вара халӑха вӑхӑтлӑха ӑҗе ил-

нишӑн тӑлемеҗкӑн расхутламалла пуллӑ.

2010 җулта та палӑртнӑ виҗе вӑсен кӑҗине кӑнӑ. Унсӑр пуҗне 2010-2012 җул-сенче җР Ял хуҗалӑх министрствӑ суб-сиди валли куҗарса панӑ нухрата та хӑйсен тӑпсӑр ӑнчӑкне янӑ. 2010 җулта ми-нистерство «Патман» ЯХПК расхет счӑчӑ җине – 263 пин ытла, 2011 җулта – җавӑн җухлех, 2012 җулта вара 185 пин тенке яхӑн уҗҗа куҗарнӑ.

Вӑрӑне темӑн җухлӑ явсан та вӑҗӑ пу-латех. Хуҗалӑх ертӑҗипе бухгалтерӑн халӑ кирпӑч шутлама тивӑ.

Валентина МАКСИМОВА.

җӑВАШ НАҗИ ТЕЛЕКУРАВӑН ӐРНЕЛӑХ ПРОГРАММИ

- Тунти кун, нарӑс уйӑхӑн 10-мӑшӑ**
 18.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 18.45 «ИЛЕМПИ УРОКӑСЕМ» (0+)
 19.00 «ПЕХИЛ» (12+)
 19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 19.45 «ПО СУЩЕСТВУ» (12+)
 20.00 «СТО ЛИЦ СТОЛИЦЫ» (6+)
 20.30 «АКИЛБУПСЕР» (0+)
 20.45 «СЕРДЦЕ НА ДВОИХ» (12+)
 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 23.15 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 23.45 «СЕРДЦЕ НА ДВОИХ» (12+)
- Ытлари кун, нарӑс уйӑхӑн 11-мӑшӑ**
 6.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 6.15 «ИЛЕМПИ УРОКӑСЕМ» (0+)
 6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 18.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 18.45 «ТЕПЛӑ КАЛАҗУ» (12+)
 19.00 «җӑР ТИВЛЕЧӑ» (12+)
 19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 20.00 «ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ» (12+)
 20.30 «ПОШЕПТУШКИ» (0+)
 20.45 «СЕРДЦЕ НА ДВОИХ» (12+)
 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 23.15 «ТЕПЛӑ КАЛАҗУ» (12+)
 23.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 00.00 «ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ» (12+)
- Юн кун, нарӑс уйӑхӑн 12-мӑшӑ**
 6.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 6.15 «ТЕПЛӑ КАЛАҗУ» (12+)
 6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 18.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 18.45 «ИЛЕМПИ УРОКӑСЕМ» (0+)
 19.00 «җИТМЕЛ ТЕ җИЧЧӑ» (12+)
 19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 19.45 «ПО СУЩЕСТВУ» (12+)
 20.00 «БИЗНЕС СРЕДА» (12+)
 20.30 «ПОШЕПТУШКИ» (0+)
 20.45 «СЕРДЦЕ НА ДВОИХ» (12+)
 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 23.15 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 23.45 «БИЗНЕС СРЕДА» (12+)
- Кӑҗнерни кун, нарӑс уйӑхӑн 13-мӑшӑ**
 6.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 6.15 «ИЛЕМПИ УРОКӑСЕМ» (0+)
 6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 18.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 18.45 «ТЕПЛӑ КАЛАҗУ» (12+)
 19.00 «АВАН-И» (12+)
 19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 20.00 «ЗНАКОМЫЕ ЛИЦА. ГОСТЬ ПРОГРАММЫ – ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КАБИНЕТА МИНИСТРОВ ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И.Б. МОТОРИН» (12+)
 20.30 «ПОШЕПТУШКИ» (0+)
 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 23.15 «ТЕПЛӑ КАЛАҗУ» (12+)
 23.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 00.00 «ЗНАКОМЫЕ ЛИЦА. ГОСТЬ ПРОГРАММЫ – ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КАБИНЕТА МИНИСТРОВ ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И.Б. МОТОРИН» (12+)
- Ӑрне кун, нарӑс уйӑхӑн 14-мӑшӑ**
 6.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 6.15 «ТЕПЛӑ КАЛАҗУ» (12+)
 6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 7.00 «СЕРДЦЕ НА ДВОИХ» (12+)
 18.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 18.45 «ИЛЕМПИ УРОКӑСЕМ» (0+)
 19.00 «КИЛ ӐШШИ» (6+)
 19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 20.00 «НАОБУМ» (6+)
 20.30 «ПОШЕПТУШКИ» (0+)
 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 23.15 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 00.00 «НАОБУМ» (6+)
- Шӑмат кун, нарӑс уйӑхӑн 15-мӑшӑ**
 6.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ КӑЛАРАМӑ
 6.15 «ИЛЕМПИ УРОКӑСЕМ» (0+)
 6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРО-ГРАММА
 9.00 «ТУЙ ИКЕРЧИ». ВОДЕВИЛЬ (12+)
 11.30 «АКИЛБУПСЕР» (0+)
 15.00 «СЕРДЦЕ НА ДВОИХ» (12+)
 15.30 «ВАМ И НЕ СНИЛОСЬ». җӑВАШЛА КУҗАРНӑ ФИЛЬМ (12+)
 17.30 «ЗНАКОМЫЕ ЛИЦА. ГОСТЬ ПРОГРАММЫ – ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КАБИНЕТА МИНИСТРОВ ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И.Б. МОТОРИН» (12+)
 18.00 «ЮРАТСА ПУРАӑНСАН. МАРИЯ ГОРШКОВА» (0+)
- Вырсарни кун, нарӑс уйӑхӑн 16-мӑшӑ**
 9.00 «ТВ КЕВӑ» (12+)
 15.00 «ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ» (12+)
 15.30 «НА МИР СМОТРИТЕ ДОБРЫМИ ГЛАЗАМИ» (6+)
 16.30 «РАЗ, ДВА – ГОРЕ НЕ БЕДА». җӑВАШЛА КУҗАРНӑ ФИЛЬМ (6+)
 18.00 «ЯШ ЧУХ, җАМРАК ЧУХ» (12+)
 18.30 «АВАН-И» (12+)
 19.00 «ДУХОВНАЯ ЖИЗНЬ» (6+)
 19.30 «җӑВАШ җӑРӑН ЧИ ЛАЙӐХ КУРРИСЕМ» (12+)

җАНТАЛӑК

	Вӑхӑт	5.02	6.02
Температура, °C	2-4 сехетре 14-16 сехетре	-21	-18
Юр җаваты		-12	-8
Атмосфера пусӑмӑ, мм		752	750

УЙӐХ КАЛЕНДАРӐ

Число, кун	Нарӑс, 5 – юн кун	Нарӑс, 6 – кӑшнерни кун	Нарӑс, 7 – эрне кун	Нарӑс, 8 – шӑмат кун	Нарӑс, 9 – вырсарни кун	Нарӑс, 10 – тунти кун	Нарӑс, 11 – ытлари кун
ХӐВЕЛ	тухатъ	8.38	8.36	8.34	8.32	8.30	8.28
	анать	17.32	17.34	17.36	17.39	17.41	17.43
Кун тӑршшӑ	8.54	8.58	9.02	9.07	9.11	9.15	9.19
УЙӐХ	тӑхри	тулса пырать	тулса пырать	тулса пырать	тулса пырать	тулса пырать	тулса пырать
	кунӑ (12 сехет тӑлне)	6-мӑш кун	7-мӑш кун	8-мӑш кун	9-мӑш кун	10-мӑш кун	11-мӑш кун
		Сураӑх паллинче	Вӑкӑр паллинче	Вӑкӑр паллинче	Йӑкӑреш паллинче	Йӑкӑреш паллинче	Рак паллинче

СПОРТ

Олимп вӑййисене халалларӑс

Сӑк эрне физкультурӑпа спорт ата-ланӑвӑн историйӑнче яланлӑхах ытӑн пал-лапа сырӑнса юлӑ. Нарӑсӑн 7-мӑшӑнче Со-

чире хӑллекхи XXII Олимп вӑййисем пу-ланаҫӑ. Тӑнчипе палӑ пулӑма халалласа Вӑрнарти Спорт керменӑнче кире пуканӑ

йӑтассипе Чӑваш Республикӑн Патшалӑх Канашӑн Председателӑн, Раҫсей Федера-цийӑн спорт мастерӑн Юрий Поповӑн пар-нисене ҫӑнсе илессӑн республикӑри ви-ҫӑмӑш уҫӑ турнир иртӑ.

1980 ҫулччен пирӑн республикӑра кире пуканӑ йӑтассипе спорт мастерӑ ятне тивӑҫ-нӑ тӑватӑ атлет кӑна пулӑ: Тӑвай районӑн-чи палӑ педагог Альфред Пимулин, Патӑ-рьел районӑнчи «Труд» колхозри Николай Трифонов, Елӑк районӑнчи Анатолий Гор-шковпа Юрий Попов. Халӑ вара вӑсен йыш-ӑнче ҫитмӑле яхӑн пӑхаттир. Кире пуканӑ йӑтакансем ӑлӑкхи пекех ытларах Елӑк районӑнчен.

Асӑнӑ район команди турнирта 22 ко-мандӑна хыҫа хӑварса каллек, 2012-2013 ҫулсенчи пекех, пӑрремӑш вырӑн йышӑнчӑ. Абсолютлӑ чемпион ятне Тӑрӑм ялӑнчи спорт мастерӑ Дмитрий Енедеров ҫӑнсе илчӑ. 27 ҫулти пӑхаттир 32 килограмлӑ икӑ

кире пуканне кӑкӑр ҫинчен 74 хут тӑртӑ. Пӑр снаряда малтан сулахай, унтан сылтӑм алӑпа 107 хут ҫӑклерӑ. Унӑн юлташӑ, Ка-вал ялӑнчи спорт мастерӑ Александр Пав-лов Дмитрие, пӑр очко ҫеҫ выляса ячӑ. Елӑк районӑнчи спортсменсенчен малти вырӑнсенче хӑйсен ушкӑнӑсенче тата виҫи-сенче ҫавӑн пекех Ольга Емельяновӑпа Елизавета Еремеева тата Андрей Кузнецов йышӑнчӑ.

Командӑпа ӑмӑртса икӑмӑш вырӑна Улатӑр хулин атлетӑсем тухрӑс. 60 султан аслӑрах ветерансен ушкӑнӑнче ӑмӑртӑ спорт мастерӑ Валерий Притуленко мала тухрӑ.

Виҫӑмӑш турнирӑн медалӑсене ҫавӑн пекех Куславккари Дмитрий Константинов-па Анна Антонова, Вӑрнар районӑнчи Де-нис Тимофеевпа Алик Волков, Тӑвай райо-нӑнчи Каринӑпа Николай Емельяновсем тата ыттисем тивӑҫрӑс.

Петр СИДОРОВ.

ИЛТНӐ-И, ПӐЛЕТӐР-И?

Пахча патшине чысласа

ЧР ял хуҫалӑх министрне Сергей Павлова Красноармейскинче пурӑнакансем ҫӑр улмине халалласа Чӑваш Енре палӑк лартма сӑнӑ. «Хаяр вӑрҫӑ тата ун хыҫҫӑн-хи сулсенче ҫак пахча ҫимӑҫ чылай ҫынна вилӑмрен ҫӑлнӑ», – тенӑ вӑсем. Паллах, министр тӑрех хурав парайман. Ку ыйтӑва регионсен хушшинчи «ҫӑр улми – 2014» куравра пӑхса тухма палӑртнӑ. Вӑл кӑҫал нарӑс ыйӑхӑн 20-21-мӑшӑнчен иртет.

Пирӑн республикӑра пӑр-пӑр ҫимӑҫ ячӑ-пе ҫӑкленӑ палӑк ҫук. Ытти тӑрӑхра вара пах-ча ҫимӑҫне, улма-ҫырлана ҫапла чыслани чылай. Акӑ Мускав облаҫӑнчи Луховицы ху-линче тӑварланӑ хӑяра юратаҫӑ курӑнать. Хула 50 ҫулхи юбилейне палӑртнӑ чухне ун ячӑпе палӑк ҫӑкленӑ. Асӑнӑ тӑрӑхӑн тӑп тупӑшӑ вӑл. Симӑс тавара Мускав тата ун ҫывӑхӑнчи хуласен пасарӑсене турттараҫӑ.

Хӑяра Украинӑпа Беларуҫра та, Польшӑра та, Америкӑра та кӑмӑллаҫӑ. Вӑсенче ун ячӑпе палӑксем лартнӑ. Беларуҫри Шкловра кашни сулах утӑ ыйӑхӑн ҫуринче хӑяра кунне палӑр-таҫӑ. Бронзӑран хатӑрленӑ скульптура шӑпах ҫак хула. Ку ҫимӑҫ кунне Суздальре те сулсе-ренех уявлаҫӑ. Унта ҫитес вӑхӑтрах палӑк лар-тасси ҫинчен сӑмах пырать.

Купӑста – Боснире чи пӑлтерӑшлӑ пахча ҫимӑҫ. Ахальтен мар фермерсем ун ячӑпе палӑк лартма шут тытнӑ. Томскри (Раҫсей) скульптурӑра купӑста ӑшӑнче ларакан арҫын ачана сӑнланӑ. Ҫимӑҫ диаметре – 82 сантиметр, ҫӑллӑшӑ – 1,5 метр. Ҫакнашкали Уд-мурт Республикӑнчи Ижевскра та пур. Ан-глири Дарест хулинчи масар ҫинче те палӑк вырнаҫтарнӑ. Кунта тӑп сӑнар купӑста мар,

кучан. Ку ҫимӑҫе пирвайхи хут Голландирен илсе килнӑ ҫынна халалланӑ.

2009 ҫулхи ҫурла ыйӑхӑнче Мускав об-лаҫӑнчи Мячково ялӑнче сухана чысласа палӑк уснӑ. Постамент ҫине: «Пирӑн телей – сухан», – тесе ҫырнӑ. Авалхи яла 15-мӑш ӑмӑртӑх лайӑх пӑлнӑ. 19-мӑш ӑмӑрте вӑл су-ханпа палӑртнӑ. Кунта пурӑнакан Иван Сека-рев Шипка ҫывӑхӑнчи ҫапӑҫуран сухан илсе таврӑннӑ, пахчинче ҫитӑнтерме тытӑннӑ. Вӑл ял халӑхне те килӑшнӑ. Каярахпа пурте акса ӑстернӑ ӑна. Халӑ ку сорта «мячковский» теҫӑ. Ҫак сухан революцичченех Парижра иртнӑ Пӑтӑм тӑнчери курава хутшӑннӑ. 1957 султа вара ГДР-ти куравра медале тивӑҫнӑ. Виҫӑ ҫул Мускаври ВДНХ-ан стендне пуян-латнӑ. Иртнӑ ӑмӑрте 70-мӑш сулсенче ял хуҫалӑхӑнче сухан ҫитӑнтересси чакнӑ. Ҫапах та килти хушма хуҫалӑхӑнче паян-хи кунченех ашкӑратӑ вӑл. Радужное ял тӑрӑхӑн пуҫлӑхӑ Светлана Тельнова пуҫар-ӑвӑпе 2008 ҫулта сухана хисеплесе палӑк лартнӑ.

Самар облаҫӑнчи Сызрань хулинче вара сулсеренех ҫурла ыйӑхӑнче помидор кунне уявлаҫӑ. Унран пӑсернӑ апат-ҫимӑҫе тута-

наҫӑ. Помидортан хатӑрленӑ торт таранах. Пахча ҫимӑҫне чысласа паркра скульптура пур.

Украинӑри Каменка-Днепровская хулин-че те ун ячӑпе 2009 султа палӑк лартнӑ. Ӑна ӑсталама 10 михӑ цемент расхутланӑ. Томат 600 кг таять. Помидор – ку тӑрӑхра халӑха тӑрантаракан ҫимӑҫ.

Украинӑра арпус фестивалӑ йӑркелесси йӑлана кӑнӑ. Вӑл пӑлтӑр вунӑмӑш хут иртнӑ. Куравра 41 кг таякан кавӑн та пулнӑ. Каярах-па, юпа ыйӑхӑн 17-мӑшӑнче, Херсон ҫывӑ-хӑнче рекордсмена чысласа скульптура уснӑ. Анча та «кавӑн тӑнчинче» унран пыҫӑкрахи те пулнӑ. Америкӑри Род-Айленд штатӑнчи пӑр фермер 911 кг таяканнине ҫитӑнтернӑ, Гиннесс рекордӑсен кӑнекине кӑме тивӑҫнӑ. Ҫакӑншӑн ӑна 5,5 пин доллар панӑ. Унсӑр пуҫне фермер 9 пин доллар хушма преми илнӑ. Хӑйне чапа кӑларнӑ кавӑна чысласа фермер палӑк лартма хатӑрленет.

Раҫсейре чи «ҫирӑп» арпус – Саратов об-лаҫӑнчи Ровное поселокӑнче. Ӑна бронзӑран хатӑрленӑ. Ку тавара поселокра пурӑнакан-сем пурте ҫитӑнтересӑ, вӑл шӑрӑх сулсенче хуҫалӑх арканасран пулӑшӑ, самаях тупӑш кӑрет. Ҫавӑнпах ӑнтӑ ҫынсем «симӑс арчари хӑрлӑ тавара» тав тунӑ.

Арпус палӑкӑ Хакасире те пур. Ӑна хурҫӑран шӑратса тунӑ. Монумент 2 метра яхӑн, ун ӑшне ҫын та вырнаҫать. Ҫурмалла каснӑн сӑнланӑ ӑна. Ку тӑрӑхра ҫитӑнекен арпус ют ҫӑр-шыва та саланасть.

Ҫӑр улмине вара пурте килӑштересӑ. Ӑна чысласа Кузбасри Мариинск, Украинӑ-ри Ужгород, Польшӑри Бесекеж хулисене, Тюмень облаҫӑнчи Упорово ялӑнче палӑк лартнӑ. Новгород облаҫӑнчи Ильмень ялӑн-че пурӑнакан Николай Зарядов та хӑйне ӑврлӑ палӑк ӑсталанӑ. Икӑ метр ҫӑллӑш тимӑр пӑрӑх ҫине ҫӑр улми ӑвр чул вырнаҫ-тарнӑ. Унӑн никӑсӑ ҫине «Тавах Колумба, та-вах Петӑре, тӑванӑм, юрӑхлӑ пултӑн пире!» –

тесе ҫырнӑ. Ҫӑлӑрех: «Йывӑр вӑхӑтра пире тӑрантарӑн, малашне те кирлӑ пулӑн», – те-нине вырнаҫтарнӑ. Чул йӑри-тавра вара «Пах-ча патшине» тесе палӑртнӑ.

Зарядов каланӑ тӑрӑх – ҫак ҫимӑҫе халь-хи ӑру хисеплетӑр тесе палӑк лартма шут-ланӑ: выҫлӑх сулӑсенче вӑл нумай ҫынна ви-лӑмрен ҫӑлнӑ.

Маларах Ильмень ялӑ те ҫӑр улмипе ҫеҫ пурӑннӑ. Халӑ кунти уй-хирсенче те сум кураҫ ашкӑратӑ, халӑх хуланалла тарать. «Малаш-не ҫамрӑксем ҫӑр улмине те палламӑс», – пӑшӑрханать ял ҫынни.

Монумена пенсионер хӑй укҫи-тенкипе лартнӑ. Ҫӑр улмине кураҫ тӑхӑнтарнӑ. «Ку унӑн пуҫ кӑшӑлӑ. Вӑл – уй-хир патши-ҫке», – тет Зарядов.

Выҫлӑх сулӑсенче паранкӑ пирӑн REPUB-ликӑна та тӑрантарнӑ. Ҫуркунне хире крах-мал суйлама кайнине аслӑ ӑру халӑ те куҫ-сульпе аса илет. Ҫынсем уншӑн та калама ҫук хӑпӑртенӑ. Ҫавӑнпах ватӑсем паян кун та ҫӑр улмине тав тӑваҫӑ. Унсӑр пуҫне хальхи вӑхӑтра чылай хуҫалӑх ҫак пахча ҫимӑҫне туса илет. Чӑваш Ен ҫӑр улмийӑ ҫӑр-шывӑ-пех саланасть. Ахальтен мар Шупашкарта сул-серенех регионсен хушшинчи курава та иртет. Кӑҫал тӑрӑхӑнче вара «Ҫӑр улмине тав» аг-рофирма йӑркеленнӑ. Тен, республикӑра ӑна чысласа палӑк та ҫӑкленӑ.

Валентина ПЕТРОВА.

РЕКЛАМА ТАТА ПӐЛТЕРӐСЕМ

ПРОДАЮ

2. АКЦИЯ! Блоки керамзитобетонные 20x20x40 – 33 руб., 12x20x40 – 29 руб., 10x20x40 – 25 руб. Высокое кач-во. Доставка. Т. 89196543499.

3. АКЦИЯ! Кольца колодезные диам. 0,7 м, 1 м, 1,5 м. Д-ка манипулятором. Бурение. Т. 89196543499.

33. Гравмассу, гравий, песок, щебень, керамзит. Доставка. Т. 89053465671.

45. Песок, гравмассу, щебень. Д-ка. Т. 89196543499.

88. Грабли от 23 тыс. руб., плуги, картофелесажалки, фрезы, косилки. Низкие цены. Все новое! Тел.: 8-927-851-68-58, 8-937-955-98-02.

«ХРЕСЧЕН САССИ» Обществӑпа политика хӑҫӑчӑ Индекс 54838 Учредителӑ – ЧР Информаци политикин тата массӑллӑ коммуникацисен министрствин, «Хыпар» Издательство сурчӑ» АУ	ДИРЕКТОР-ТӐП РЕДАКТОР – А.П. ЛЕОНТЬЕВ Редактор – Е.Н. НИКОЛАЕВА (тел. 56-34-63) Редакци адресӑ: Шупашкар, И. Яковлев пр., 13. Телефонсем: директор-тӑп редактор – 56-00-67, тӑп редактор сумӑ – 62-04-54, пайсем – 56-34-63, 62-50-06, 28-86-68, реклама пайӑ тел./факс – 28-83-70. Факс (8352) 62-50-06	www.hypar.ru, e-mail: atal-volga@mail.ru	Хӑҫата 2013 ҫулхи раштав ыйӑхӑн 10-мӑшӑнче Федерацин ҫыхӑну, информаци технологийӑ-семпе массӑллӑ коммуникацисен сферинчи сӑкунсене пӑхӑнине сӑнаса тӑракан службин Чӑваш Республикӑнчи управленийӑ ПИ ТУ 21-00305 № регистрӑциленӑ. Хӑҫата «Хыпар» Издательство сурчӑ» АУ техника центрӑнче калӑпланӑ хатӑр оригинал-макетран «Чӑваш Ен» ИПК» АОУ типографийӑнче лиҫтетленӑ. 428019, Шупашкар, И. Яковлев пр-чӑ, 13.	Графикпа 17 сехетре алӑ пусмалла. 17 сехетре алӑ пуснӑ. Заказ 381 Тираж 4369
---	---	---	---	---

* Рекламӑпа пӑлтерӑсем.

Реклама текӑҫсемпе пӑлтерӑсемшӑн вӑсене паракансем яваплӑ.